

Éghajlatvédelmi törvény a fenntartható társadalomért

Javaslatok a megújuló éghajlatvédelmi törvény tervezethez

Gyulai Iván

Ökológiai Intézet Alapítvány
2011. január

támogatta:

Európai Klíma Alapítvány

Bevezetés

Az éghajlatvédelmi törvény megalkotásának gondolata még 2008-ban jött létre, éghajlatvédelemmel foglalkozó civilek és szakemberek kezdeményezésére. A Magyar Természetvédők Szövetsége eleinte önálló elképzelést alakított ki a törvény koncepciójáról, majd a 2008 decemberében megalakult Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács karolta fel a kezdeményezést, és vette munkaprogramjára. Ennek köszönhetően hozott a Magyar Országgyűlés határozatot a törvény megalkotásáról, amelynek során 2009-ben elkészült a törvényjavaslat, amelyet a Tanács országgyűlési képviselő tagjai nyújtottak be a Parlamentnek. A törvénytervezetet az országgyűlés megvitatta. Két módosító indítvány betervezése miatt azonban a törvény elfogadására nem került sor, mivel a tevékenységét éppen befejező országgyűlés – idő hiányában – nem tűzhette napirendjére a módosítók megtárgyalását, így a végszavazást sem.

A törvény elfogadása technikai okok miatt nem sikerült, valójában azok a csoportok akadályozták meg, akik saját érdeküket rendszerint a hosszú távú társadalmi érdekek elé helyezik, és amelyhez eddig a politikai hatalom mindig segédkezet nyújtott. Hivatkozási alap, helyesebben ürügy, most is akadt bőven, amely egyrészt a törvény eltűzött kibocsátáscsökkentési célját hánytorgatta fel, másrészt az érdekelttel való egyeztetés hiányára hivatkozott.

Érdemes ezen elgondolkodni! A negyven százalékos csökkentési cél a kilencvenes bázishoz képest valóban alkalmas volt arra, hogy akik megakadályozni kívánják a törvényt, farkast kiáltanak azoknak, akik tájékozatlanok voltak a valós számok tekintetében. Bár a törvénytervezet magyarázatából, vagy a természetvédők kampányából ismerhették volna a tényeket, de a szokásos módon jobb volt azok elhallgatásával harcolni céljaikért.

A másik érv, az érdekegyeztetés hiánya. Nos valóban nem volt közvetlen érdekegyeztetés a gazdasági érdekcsoportokkal, mivel azt az ebből az érdekcsoportból a Tanácsba delegáltaknak kellett volna szem előtt tartaniuk. Viszont szokatlan módon a társadalom, mint érintett, széles körben tájékozódhatott a természetvédők kampányából. A fél ezer támogató civil, főleg szociális szervezet megértette a törvénytervezet szándékát, megértette, hogy a jövő előrébb való a ma pocsékolásánál. Sőt, maguk a képviselők is megismerhették a törvénytervezet céljait, hátterét a kampány során, és aláírásukkal fejezhették ki támogató szándékukat, hacsak nem utasították eleve vissza a képviselőkkel való találkozást.

Gondoljuk csak végig, hogyan születnek jövőnket meghatározó döntések? A demokráciában a választásokkor adunk felhatalmazást a mindenkori hatalomnak, a normaalkotásba azonban már nincs érdemi beleszólásunk. A döntéshozó rendszerint az erősebb érdekérvényesítő csoportok hasznára dönt, rövidtávú gazdasági érdekeket képvisel a társadalmi érdekek felett. Olyan kérdésekről, mint amilyen a környezet romlásának megállítása, azonban nem lehet csoport érdekek mentén dönteni, sőt még az sem biztos, hogy a társadalom egésze belátja az önkorlátozás szükségességét.

Kiadványunk célja, hogy támogatást nyújtson a tájékozódáshoz, a helyes értékválasztáshoz, a társadalom hosszútávú érdekeit megalapozó döntésekhez. A füzet a takarékoskodás okán nem idézi az éghajlatvédelmi törvény tervezetét, hiszen valószínű, hogy új tervezetet nyújt be majd a kormány az országgyűlésnek. Meggyőződésünk, hogy az új tervezet nem lehet enyhébb elődjénél, viszont kívánatos lenne, ha sokkal kidolgozottabb lenne, mint a kerettörvény. Ennek érdekében tárjuk fel azokat a javaslatokat, amelyek egy jövőbeni éghajlatvédelmi törvény elengedhetetlen részét kell, hogy képezzék. A javaslatok vastag betűvel szedve láthatók.

A következőkben olvasható szöveg tartalma nagyon sok ember egyéni, és közös munkájára támaszkodik, nekik külön köszönet jár. Van aki az Ökológiai Intézet által megrendelt tanulmány megírásával, vagy szerkesztésével - Antal Z. László, Éger Ákos, Faragó Tibor, Fűzi Imola, Hetesi Zsolt, Horváth Levente, Kiss Károly, Pavics Lázár, Podmaniczky László, Sándor Judit, Szirmai Viktória, Vezér László - járult hozzá a javaslatok megalapozásához, mások, főleg a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács, és a Magyar Természetvédők Szövetségének klíma és energia munkacsoportjainak a tagjai idejüket nem kímélve vettek részt a formálódó törvénytervezet megvitatásában. Név szerint föltétlenül említenem kell Botár Alexát, Cselőszky Tamást, Farkas Istvánt, Láng Istvánt, Vida Gábort, akik nélkülözhetetlen munkát végeztek a folyamatban. Pálvölgyi Tamás és Tombáczi Endre az általuk vezérelt hatásvizsgálatok kivitelezésével adtak értékes hozzájárulást, és új ötleteket is a munkához.

Végül köszönettel tartozunk az Európai Klíma Alapítványnak, amely hathatós anyagi, és szellemi támogatást biztosított ahhoz a szakmai munkához, amely megalapozta az éghajlatvédelmi törvény tervezetét, és lehetővé tette e kiadvány megjelenését is.

A Magyar Természetvédők Szövetsége alapos megfontolások után javasolja a törvény címének megváltoztatását. Ugyan teljesen nyilvánvaló, hogy az eredeti javaslatban is jóval többről volt szó, mint az éghajlatvédelmi kérdések kezeléséről, többről, mint az üvegházgázok kibocsátásának korlátozásáról, vagy a szükséges alkalmazkodási lépések megtételéről, mégsem lehet kihagyni az éghajlatvédelmet a törvény címéből. Az éghajlatvédelem már hívó szóvá vált az emberek számára a több mint kétéves kampány során. Persze sokak számára jó hívó szó, másoknak, a klíma-szkeptikusoknak, a közömbösöknek, éppen ellenkezőleg. Azonban legyen bármi köze is az éghajlatváltozásnak az üvegházgázok fokozott kibocsátáshoz, az „idő” sajnos nekünk dolgozik. A változás ténye, és hevesége immár tagadhatatlan, ha nem is akarunk semmit se tenni, hogy megakadályozzuk, alkalmazkodnunk akkor is muszáj hozzá.

Meggyőződésünk az is, hogy bármely más probléma, pl. energiaválság, vagy gazdasági válság is lehetne a címben, azok megválaszolásához is a fenntartható társadalomért viselt felelősség vezet. Fontos rávilágítani arra, hogy a fenntarthatóság nézőpontjából minden probléma egy rendszerben létezik, és éppen ezért csak rendszerszintű választ lehet rájuk adni. Ha az éghajlatváltozás kapcsán is egy szakosodott törvény készül, akkor jobb, ha nem is lesz, hiszen újra csak a különböző érdekek, szakmai nézetek keresztezik majd egymást.

Az éghajlatvédelem és fenntartható társadalom összekötése nyilvánvaló utalás arra, hogy a társadalom csak akkor képes megújulni, ha természetes környezete biztosítja számára a megfelelő feltételeket, stabil, kiszámítható környezetet, amelyben a létfenntartásunkhoz szükséges erőforrások megújulnak. Vagyis az éghajlat egy meghatározó ökológiai feltétele az emberi társadalomnak, és egy kialakult biodiverzitás mintázatnak.

Másfelől viszont egy fenntartható társadalom szükséges ahhoz, hogy az ember ne hozzon létre olyan környezeti változást, amelyhez majd önmagának is alkalmazkodnia kell. Elég azzal megküzdenie, ha önhibáján kívüli erők hoznak létre változásokat. Ha kételkedünk is abban, hogy az éghajlatváltozás emberi eredetű, nos, akkor nézzünk szét környezetünkben, és lássuk meg, mi minden más változást is létrehoztunk. Nézzük az általunk tönkretett, kimerített erőforrásokat, a pusztuló talajt, életet, elszenyezett vizeket, változó tájat.

A fenntartható társadalom feltétele, hogy rendezzük viszonyunkat a környezetünkkel. Nemcsak a természeti, de saját társadalmi környezetünkkel is, amelyben a családunktól, közösségeinktől kezdve, beletartoznak a szomszédos és távoli országok is. Vagyis a fenntartható társadalom érdekében más termelői és fogyasztói szokásokat kell kialakítani, amelyek megtartják a helyes mértéket, másrészt újra a legfőbb helyre kell emelni az együttműködést, embertársaink tiszteletét, az egymás iránti kölcsönös nagylelkűséget.

Az éghajlatváltozás, és kiváltó okainak reális értékelése

Tekintettel az éghajlatváltozás tényének, és okainak eltérő megítélésére, mind a közgondolkodásban, mind a tudományos munkálkodásban, fontos, hogy a leendő törvény egyértelműen utaljon a tényekre és a bizonytalanságokra.

Éghajlatváltozásról akkor beszélünk, ha egy megelőző időszak, – a Meteorológiai Világszervezet most az 1960-1990 közötti időszakot tekinti bázisnak, – időjárási jellemzőihez képest változásokat észlelünk. Az éghajlat tehát egy földrajzi terület és időszak átlagos időjárási jellemzője, az időjárás pedig egy pillanatnyi állapot. A Föld története éghajlatváltozások története is egyben. A Föld 100 ezer éves távlatban 25 klímaugrást élt meg. A kiegyensúlyozottabb utolsó 10 ezer évben is volt négy kisebb ingás, valószínű a Föld pályamódosulásainak megfelelően. Manapság úgy tűnik, hogy újabb változásnak vagyunk a részesei, a XIX. század második felétől kismértékű globális melegedés figyelhető meg, melynek hatására az éves felszín-közeli középhőmérséklet napjainkra 0,7 °C-kal emelkedett.

Az éghajlatváltozás ugyan tény, ám azon heves viták folynak, hogy milyen mértékben járult hozzá ehhez az ember környezetátalakító tevékenységével. A legtöbb tudományos nézet, amelyet pl. a világ számos klímakutatóját felölelő Éghajlatváltozási Kormányközi Testület (IPCC) is képvisel, az éghajlatváltozás okaként a légkörben felgyülemlett üvegházhatású gázokat (ÜHG) teszi felelőssé. Jóllehet tény kérdése, hogy a légkör ÜHG tartalma (széndioxid, metán, dinitrogén oxid, klórozott-fluorozott szénhidrogének) az ipari forradalom óta jelentősen emelkedett, és azt is bizonyosan állíthatjuk, hogy ezek a gázok fontos meghatározói Földünk, de más légkörrel rendelkező bolygó klímájának is, mégsem állíthatjuk teljes bizonyossággal, hogy milyen mértékben alakítják bolygónk éghajlatát.

Ennek a bizonytalanságnak az az oka, hogy az éghajlatot nagyon sok feltétel alakítja ki együttesen, amelyek közül csak egy az üvegházhatás. Sőt még az is lehet, mint azt sokan állítják, hogy a légkör széndioxid koncentrációjának növekedése nem oka, hanem okozata a felmelegedésnek. Érvelésük alapja térszerű, a felmelegedő óceánok, tengerek a víz hőmérsékletének emelkedése, és ennek következtében a széndioxid oldékonyságának csökkenése miatt a széndioxid fokozott felszabadulásával járnak. Vagyis ez esetben más okból melegszik bolygónk, és az ÜHG koncentráció növekedése a légkörben a melegedés következménye, és csak kicsinyke mértékben járul ehhez hozzá az emberi tevékenységből származó ÜHG kibocsátás.

Összefoglalva tehát elmondhatjuk, hogy az éghajlatváltozás állandó kísérője a földtörténetnek. Az éghajlatváltozásnak nem egyetlen oka van, hanem a ható tényezők térben és időben változó módon, változó erősséggel kapcsolódnak össze, erősítik, gyengítik, semlegesítik egymást, és ráadásul bonyolult visszacsatolós mechanizmusok biztosítják az önszabályozást. A tudomány képtelen a rendszerek bonyolult és változó világának megértésére, éppen ezért őszintén be kell ismerni tudatlanságunkat.

Sokan, ezt a tudományos bizonytalanságot, amely mindig is fenn fog állni, az egyébként szükséges cselekvés halogatására használják fel. Álláspontunk szerint, ha oka, ha nem, a fokozott ÜHG kibocsátás az éghajlatváltozásnak, mindkét esetben indokolt visszafogni a környezet terhelését, hiszen az ember saját létfeltételeit éli fel. A modern gondolkodásban olyan esetekben, amikor nincs teljes tudományos bizonyosság egy-egy jelenség okára, az elővigyázatosság elvét kell követni, azaz nem szabad halogatni a cselekvést a teljes bizonyosságig.

Elvárások egy éghajlatvédelmi törvénnyel szemben

Rendszerszemléletű legyen!

A jogszabályok egy-egy részproblémára szakosodnak, és összehangolásuk lehetetlenné válik egy bizonyos mennyiség után. Olyan törvényre van szükség, amelynek szabályrendszere nem hoz létre negatív hatásokat más szabályozási területeken. Az éghajlatvédelmi szabályozásnak éppen ezért segítenie kell a szociális, gazdasági, de minden más környezeti probléma megoldását is.

Egy átfogó, szabályozó eszkörendszer megfogalmazásának igénye már felmerült a Nemzeti Fenntartható Fejlődési, és a Nemzeti Éghajlatvédelmi Stratégiában is. Eddig azonban mindig halasztást szenvedett a valódi reform, mert nem került kidolgozásra, és megvitatásra, továbbá, mert nem hisszük el, hogy Magyarország a globalizált világban, egyedül képes lenne egy ilyen rendszert bevezetni. Ugyanakkor mára kiderült, hogy a piac nem tudja megoldani a jövő kérdéseit, mert a jelenben dolgozik. A fosszilis energiahordozók kimerülésére, vagy az éghajlatváltozásra adott válaszokat, legalább tíz, de inkább húsz évvel korábban kell megfogalmazni, amikor is az ilyen törekvéseket a piac még gazdaságtalanságuk miatt bünteti. Ha a piacra várunk, akkor egyszer csak a válság közepében találjuk magunkat, amikor már nincs lehetőségünk a cselekvésre.

A szabályozó eszkörendszernek számos feladatot kell teljesítenie:

- * Egyszerre legyen megelőző és válaszadó, amennyire csak lehet előzze meg a még nagyobb mértékű kedvezőtlen változásokat, de ezek az intézkedések szolgálják a várható változásokhoz történő alkalmazkodás szintjének javulását is.
- * Hasson a nem kívánt környezeti jelenségek okaira, vagyis állítsa helyre a természeti erőforrások fenntartható szinten történő felhasználást. Ennek érdekében a szabályozó eszkörendszer vegye figyelembe a környezet eltartó-képességét, és az erőforrások megújulásához szükséges körülményeket.
- * A fenntartható erőforrás-felhasználás érdekében alakítsa át a termelés és fogyasztás egészének a szerkezetét a kisebb erőforrás-felhasználás, és hulladékképződés irányába.
- * Az átalakulás érdekében segítse a gazdaságban az ismeretek és információk áramlását, és az ezekhez való hozzáférés nagyobb esélyét.
- * A szabályozó rendszer optimalizálja a gépi és az élő munka megfelelő arányát a foglalkoztatás növelése érdekében, és segítse elő a vállalkozás lehetőségét a legtöbbszámára az erőforrások és információk széleskörű hozzáférhetőségével.
- * A rendszer működéséhez, működtetéséhez, az innovációhoz, a környezetbarát életmódhoz, termeléshez és fogyasztáshoz szükséges olcsó hiteleket biztosítson és a megfelelő futamidő megválasztásával tegye lehetővé a társadalmilag hasznos, ámde csak hosszú távon megtérülő beruházások finanszírozását is.
- * Járuljon hozzá a hazai kitermelésű, helyi, magas hozzáadott értéket biztosító árutermeléshez, és ezzel élénkítse a hazai gazdaságot.
- * Minősítő rendszer bevezetésével segítse elő a környezeti szempontból nem megfelelő áruk és szolgáltatások lecserélését, hozza létre a környezetbarát termékek piacát, az innovációt pedig ebbe az irányba ösztönözze.
- * A természeti erőforrások helyes közgazdasági értékelésén keresztül adjon jelzéseket a környezetileg helyes, tudatos termelői és fogyasztói magatartáshoz.

*** Járuljon hozzá a társadalmi igazságtalanságot okozó, a javakat és terheket egyenlőtlenül elosztó mechanizmusok felszámolásához, azok kompenzációjához.**

*** Ösztönözzé az erőforrásokkal való takarékos és hatékony bánásmódot, valamint teremtsé meg a megújuló erőforrások ésszerű felhasználásának kereteit, biztosítva, hogy a helyettesítés nem okoz környezeti átterheléseket.**

*** Járuljon hozzá hazánk energiafüggőségének mérsékléséhez, felszámolásához.**

*** Biztosítsa, hogy teljesüljenek nemzetközi vállalásaink az emissziócsökkentés, az energiahatékonyság növelése, és az alternatív energiaforrásokkal történő helyettesítés területein.**

A kibocsátások csökkentése elkerülhetetlen

A világon uralkodó elképzelés szerint, amely lehet téves, de semmiképpen sem kártékony, az éghajlatváltozás kezelhető mértékű szinten tartásához jelentősen csökkenteni kell az ÜHG kibocsátásokat. A nemzetközi kötelezettségvállalások is e köré csoportosíthatók, ezért is megkerülhetetlen, hogy a kibocsátások csökkentésének ne legyenek célértékei.

Az Éghajlatváltozási Kormányközi Testület legutóbbi jelentését is figyelembe véve arra lenne szükség, hogy globális szinten a kibocsátások már ne növekedjenek tovább a következő 10-15 évben, majd ezt követően számottevően csökkenjenek. Az eddigi kibocsátásokért viselt nagyobb történelmi felelősségük okán a fejlett államoknak 2020-ra 1990-hez képest 25-40%-os csökkentéssel kellene hozzájárulniuk a globális törekvésekhez.

Ahhoz, hogy a veszélyes, azaz 2°C-nál nagyobb mértékű, éghajlatváltozást legalább 75%-os valószínűséggel elkerülhesse az emberiség, a kibocsátott üvegházhatású gáz mennyisége globális vonatkozásban nem haladhatja meg az 1500 Gt szén-dioxid egyenértéket 2000 és 2050 között. Ezen belül a szén-dioxid mennyisége nem lépheti túl az 1000 gigatonnát. Ennek a mennyiségnek az emberiség mintegy harmadát már kibocsátotta 2000 és 2009 között.

A 2050-re esedékes kibocsátás-csökkentési célértékben egyetértés van, az akkorra prognosztizált népességszámot figyelembe véve az egy főre eső kibocsátás nem haladhatná meg a 2 tonnát évente. Függetlenül attól, hogy fejlett, vagy fejletlen országról van szó, 2050-ig erre a szintre kellene mindenkinek – így Magyarországnak is – eljutnia. Magyarországon 1990-ben kereken 10 tonna, 2005-ben kereken 8 tonna volt az egy főre jutó ÜHG kibocsátás, szén-dioxid egyenértékben számolva. Az egy főre jutó 2 tonna/év cél értelmében, hazánknak 2050-ig a 2005-ös állapothoz képest 75%-os, az 1990-es bázisévhez viszonyítva 80%-os csökkentést kell végrehajtania.

Ebből az időközi, 2020-ra megkívánt csökkentés mértéke úgy vezethető le, hogy megpróbáljuk ütemeztetten és viszonylag egyenletesen szétterhelni a csökkentési feladatot az egyes évekre. A globális, 1500 Gt szén-dioxid egyenértékben kifejezett globális ÜHG kibocsátási lehetőségéből hazánk ÜHG költségvetése 2000 és 2050 között 2463 millió tonna szén-dioxid ekvivalens a népesedési arányokat 2000-es bázison figyelembe véve - azaz ennyi szén-dioxidot bocsáthatna ki Magyarország 2000 és 2050 között. Ennek negyedét már 2000 és 2007 között elfogyasztottuk, és a 2007-es kibocsátási szintet alapul véve, ez a mennyiség 2032-ig lenne elég számunkra.

Jól látható, ha ebben az ütemben fogyasztjuk a rendelkezésre álló szén-dioxid kvótánkat, akkor egy erős nemzetközi kötelezettség mellett, hirtelen fogunk szembekerülni olyan kibocsátás-csökkentési feladatokkal, amelyeknek nem tudunk majd eleget tenni. Arról nem is beszélve, hogy feléljük azt a relatív előnyünket, amelyet a magyar társadalom szerzett a rendszerváltozást követő gazdasági szerkezet átalakulásában, amikor gazdasági okok miatt hirtelen csökkent hazánkban a kibocsátott ÜHG mennyisége. Ezen a pályán haladva, hazánknak a fejletlen, alacsony kibocsátással rendelkező országoktól kell majd kibocsátási jogokat vásárolni. A gazdasági szerkezetváltásban elért kibocsátási megtakarításaink értékesítése (kvótaeladás), vagy az emisszió kereskedelmi rendszerben résztvevőknek biztosított túlzott kibocsátási jog (túl-allokáció), rövidtávon biztosít anyagi előnyöket, a hosszú távú célok teljesítését azonban nehezíti.

Az indokolt kibocsátás-csökkentési mérték Magyarországon

A klímatorvény tervezete az 1990-es bázishoz képest 40%-os kibocsátás-csökkentést irányzott elő. Az érdekeltek magasnak, és indokolatlannak találták a célt, holott ennél alacsonyabb célkitűzések egyenlők lennének a semmittevés programjával.

Magyarországon a rendszerváltozást követően a gazdasági szerkezet átalakulása miatt jelentősen csökkentek bizonyos környezeti terhelések, így az ÜHG kibocsátás is, majd újabb jelentős csökkenés következett be a gazdasági visszaesés miatt 2009-ben. Amíg a kiotói bázis 1985-87 átlagában 115 millió tonnának adódott, addig az 1990-es bázis már csak 99 millió tonna (nyelőkkel együtt számolt értékek). 2005-ben a kibocsátás 75,7, 2008-ban 68,7, és 2009-ben előzetes adatok alapján 63,7 millió tonna. Vagyis 2005-ig az 1990-es bázishoz képest a csökkenés 24,6, 2008-ig 30,7, és 2009-ben 35,8%. Ennek értelmében 2005-öt figyelembe véve a tényleges csökkentési feladat 15,4, 2008-at alapul véve 9,3, és 2009-re vetítve már csak 4,2% lenne, hogy a 2020-ra kitűzött 60 millió tonna kibocsátást, azaz a 40%-os csökkentést könnyen teljesíteni tudjuk.

Ez egyben azt is jelenti, hogy az Unió által megkövetelt 1990-re vonatkozó 20%-os csökkentés 2020-ig jelenleg 15,8%-os növekedési lehetőséget kínál fel. Vajon miért kellene ezt az „ajándék” hatást elpocsékolnunk, amikor a későbbiek során további csökkentési célok kitűzése várható?

A valós csökkentési cél tehát minimális, és inkább az a kérdés, hogy egy ilyen alacsony tényleges csökkentési érték alkalmas-e arra, hogy megváltoztassa a társadalom értékszemléletét, és komoly szerkezeti változást okozzon a termelés és fogyasztás rendszerében?

Amennyiben a jelenlegi recesszió által kialakított kibocsátási értékeket túlzottan alacsonynak tarjuk, és úgy véljük, hogy a recesszió elmúltával visszaáll a korábbi termelési és fogyasztási szerkezet, akkor is legfeljebb egy 10% körüli tényleges csökkentési kötelezettséget irányozna elő a törvény 2020-ig.

A törvény tervezete talán azért is váltott ki jelentős ellenérzést az érintet ágazatokból, mert nem tette egyértelművé, hogy mely szektoroktól várja el a tényleges kibocsátás csökkentést. Ennek megítéléshez szükséges számba venni az EU szabályozási kereteit, illetve azt, hogy mely szektorokban vannak jelentősebb megtakarítási potenciálok.

A tervezet nem határozta meg külön, hogy az ETS szektorban (Európai Kibocsátás Kereskedelmi Rendszerben résztvevők köre) és nem ETS szektornak mennyit kell teljesítenie a kijelölt, reálisan 10%-osnak tekinthető csökkentési célból. De fontos kijelenteni, hogy az extra vállalások nem az EU

ETS rendszerébe tartozó vállalatokra rónak többlet terheket, hiszen ott az EU klíma-energia csomagjából egyébként is következnek a csökkentési kötelezettségek. A hazai kibocsátás-csökkentési lehetőségek sokkal inkább a fogyasztás szerkezetének, és a fogyasztási szokások megváltozásában rejlenek, és ezek elsősorban a közlekedés-szállítást, a háztartásokat és intézményeket érintik. 2007-ben Magyarországon a teljes energiafelhasználás 40,6%-a a háztartásokhoz, 21,3%-a a kommunális szektorhoz, 27,5%-a a közlekedéshez és a szállításhoz volt köthető. A háztartások energiafelhasználásának több mint a felét a fűtés teszi ki, további harmadát pedig a gépkocsi használat. Ugyanakkor a kibocsátások mintegy harmadáért felelősek a háztartások. A csökkentési potenciáljaink tehát elsősorban az úgynevezett nem-ETS rendszerben vannak, és e megtakarításaink az EU „klíma-energia csomagja” szerint értékesíthetők a „karbonpiacon”.

Az Unió megváltoztatta az ETS szektor szabályozását. A legfontosabb, hogy túl allokáció miatt kivette a nemzeti hatáskörből, és 2013-tól Közösségi szinten határozza meg az allokációkat, másrészt az ETS szektorok számára 2005-öt jelölte ki bázisévnek, tekintettel arra, hogy ekkor indult az EU ETS rendszere, és innen tekinthetők hitelesnek az adatok. A bázisévhez képest az Unió 2020-ig 21%-os csökkentési feladatot ír elő az ETS számára. Ez a bázisév a hazai ETS szektor esetében 25,7 millió tonna kibocsátást rögzít. Ezzel szemben a nem ETS szektorok esetében a tagállamok fejlettségi szintjéhez kötötte az elvárt csökkentés mértékét, így pl. hazánk lehetőséget kapott 10%-os kibocsátás növelésre a nem ETS szektorban.

Nyilvánvaló pedig, hogy a csökkentési potenciál lényegesen nagyobb a nem ETS szektorban, mint az ETS-ben. A hazai szabályozásnak ezért éppen azt kell elérni, hogy az a szektor vállaljon többet, ahol a kibocsátáscsökkentés nemcsak, hogy lehetséges, de egyenesen kívánatos is. Biztosítani kell tehát, hogy az éghajlatvédelmi törvény szabályozása semmilyen többlet terhet ne rójon az ETS szektorra, ez fölösleges lenne az Unió erre irányuló szigorú elvárásai miatt.

Hazánk és az Unió más tagállamai közötti különbséget és lehetséges tehermegosztást jól szemlélteti, hogy amíg 2005-ben a hazai kibocsátások 32%-ért felelt az ETS szektor, addig ez az Unió esetében 41% volt. Értelemszerűen a nem ETS szektorra idehaza 68%, az Unióban 59% jutott. Ez is világosan rámutat arra, hogy idehaza a csökkentési célok megvalósítását a törvény a nem ETS szektortól kell, hogy várja.

Magyarországon az energiateljesítmény és ÜHG kibocsátás csökkentése erkölcsi kötelesség a nemzetközi igazságosság érdekében!

Remélhetőleg előbb utóbb eljut odáig a világ, hogy az eddig önző módon viselkedő nemzetállamok elismerik, hogy minden embernek egyenlő joga van az erőforrásokhoz történő méltányos hozzáféréshez. Egy ilyen világban ez egyenlő hozzáférés és részesedés lenne a megfelelő mérce, mind az előnyök, mint a viselt terhek vonatkozásában.

ÜHG tekintetében 2000-ben a világon egy főre 5,6 tonna széndioxid egyenérték jutott. Ennek megoszlása Ázsiában 3,4 tonna, Európában 10,5 tonna, Észak Amerikában 24,1 tonna. 2005-ben ÜHG tekintetében Magyarország a világ országainak listáján (210 ország) 51. helyén állt 8,3 tonnával, Kína a 72., 5,5 tonna egy főre jutó kibocsátással. Az első helyen Qatar állt 55,5 tonnával. Az USA 7., 23,5 tonnával.

Az energiateljesítmény tekintetében 2007-ben a világátlag 1,82 toe/fő volt. Magyarországon ez 2,66, az OECD országokban 4,64, Kínában 1,48 toe. Ha a világ egy főre jutó energiateljesítményét

tekintjük, akkor egy átlag magyar másfélszer fogyaszt többet egy átlagos világpolgárnál. Ez kevesebb, mint egy amerikai 4,1-szeres, vagy egy uniós polgár 2,2-szeres fogyasztása az átlaghoz képest. Dél-Ázsiában 0,21, Afrikában 0,11 ez az érték.

Az adatok birtokában jól látható, hogy Magyarországon nagyobb az egy főre eső energiafelhasználás és kibocsátás is, mint egy átlagos fogyasztású világpolgár esetében. Azonban a fenti adatok félrevezetőek abban a tekintetben, hogy nem tartalmazzák a hazai társadalom működésének külső környezeti terheit. Ugyan nincsenek jelenleg ilyen számítások, de minden olyan ország, amelyik erőforrásait jórészt külső forrásokból szerzi be, vagy gazdaságát import forrásokhoz köti, átterhel a globális környezetre. Magyarországnak két ilyen sajátossága is van. Az egyik a nagymértékű fosszilis erőforrás-függés, a másik a hazai export magas importtartalma a gépipar esetében.

A kibocsátások korlátozása a természeti erőforrások felhasználásának korlátozásán keresztül

A jelenlegi éghajlatvédelmi politika, amelynek középpontjában az ÜHG kibocsátás csökkentése áll, nem ad konkrét útmutatást a kibocsátáscsökkentés mikéntjére, azaz nem igazán érdekli, hogyan valósul meg a csökkentés. Ebből már eddig is számos környezeti probléma adódott, és várhatóan adódnak is fog. Az egyik leglátványosabb melléfogás a fosszilis eredetű üzemanyagok helyettesítése agroüzemanyagokkal, amelyek egyrészt hozzájárultak az élelmiszerárak emelkedéséhez, másrészt nyomást gyakoroltak a fejlődő országokra, hogy természetes ökoszisztémáikat alakítsák át agroüzemanyag alapanyag termelésre. Az átalakítás nemcsak a biológiai sokféleség további pusztulását jelentette, hanem az erdőkből, talajban tárolt szén felszabadítását is. Mindez súlyosan összefonódik az őslakosság életfeltételeinek megcsönkítésével, növeli a nincstelenség számát, azokat, akiket megfosztottak saját erőforrásaiktól, földtulajdonuktól.

További veszélyt hordoz az is, hogy fennmarad, sőt növekszik a fosszilis energiaforrások felhasználásának kiélezett üteme, amennyiben a szén megkötésének és tárolásának technikái meghonosodnak. Noha lehetséges, hogy ez átmenetileg részleges választ adhat a légkörbe kerülő széndioxid mennyiségének csökkentésére, ám bizonyos, hogy többlet energiafelhasználást, és ezzel még több környezeti terhelést is jelent. Sajnos azt is megismerhettük már, hogy a kiotói rugalmassági mechanizmusok az egységes globális szabályozás hiányában létrehozzák a karbonszivárgás lehetőségét, vagy éppen a kibocsátási lehetőségek túlzott allokációjával okoznak piactorzító hatásokat.

Az idézett anomáliákat csak egy olyan szabályozás képes megszüntetni, amely a káros-anyag kibocsátást a fosszilis energiaforrások felhasználásának korlátozásán keresztül éri el. Ez a megoldás csökkenti annak a veszélyét is, hogy állandó véleményháborúk keresztüztüzebe kerüljön a szabályozás az ÜHG éghajlatváltozásban játszott szerepének eltérő megítélése miatt.

Abból kell kiindulni, hogy a környezeti kibocsátások mindig összefüggnek a természeti erőforrások felhasználásával, vagyis a létező környezeti problémákat, - és ez jóval túlmutat az éghajlatváltozáson - az erőforrások felhasználása hozza létre. Ha csökkentjük a természeti erőforrások felhasználásának összességét, akkor biztosan jelentős környezeti terhelésektől szabadulunk meg. E gondolkodás mentén nyúl a javaslat a fosszilis energiaforrások felhasználásának csökkentéséhez, amely egyben maga után vonja az ÜHG kibocsátások csökkenését is. Vagyis egy erre a gondolatra épülő törvény a környezeti dimenzió legtöbb kérdését egyszerre kezeli, így nem válik fölöslegessé akkor sem, ha bebizonyosodna, hogy a jelenlegi tudományos álláspont nem igazolható az éghajlatváltozással kapcsolatban.

Szerencsés módon a környezeti kérdések megválaszolása ebben az esetben egybe esik más gondjainkkal is, mint például külső függőségünk a fosszilis energiaforrásoktól. Ezen a téren a veszélyek sokrétűek. A világon egyre inkább növekszik a fosszilis energiaforrások iránti igény, azokban az országokban is, akik eddig ellátták a világ más részeit. Az igények növekedésével párhuzamosan szűkülnek a rendelkezésre álló fosszilis készletek, és növekszik a kitermelés költsége. Ez mindenképpen az árak növekedését eredményezi, immáron visszavonhatatlanul.

A fejlettnak tekintett világ elért életszínvonala a hasznosítható energiaforrásoktól függ. Az energiaigények kielégítésére az összes energiaforrásból az emberiség több, mint 80%-ban veszi igénybe a fosszilis forrásokat, alapjában véve a kőszént, földgázt és kőolajat. Ezek használata azonban nemcsak a már ismert klímaváltozást okozó szempontból problémás, hanem azért is, mert végesek, és a kitermelésük jóval gyorsabb, mint a keletkezésük.

Mégsem a fogyásuk jelenti a problémát, hanem az a pont, amikor geofizikai okokból kitermelésük nem növelhető tovább, csökkenni kezd. Kitermelési csúcshoz vezet az időpontot, amikor a legtöbbet termelik az adott forrásból. Beszélünk olaj, gáz- és szén-csúcsról is. A jelenlegi modellek szerint az olajkitermelési csúcs 2008-2011 között lehetséges, de a legjobb esetben is 2015 után elkezdődik az olajkitermelés végleges esése. A hagyományos gázmezők hozama 2020 és 25 között tetőzik, a nem hagyományos mezőké 2050 körül. A legoptimistább becsléssel a szénkitermelés csúcsa 2034-re várható.

A fosszilis erőforrások rendelkezésre állásánál nemcsak a kitermelési lehetőségeket, hanem a kitermelt nyersanyagok elérhetőségét is számításba kell venni. A legnagyobb kitermelő országok folyékony szénhidrogének esetében a legnagyobb exportőrök is. Ezeket az országokat növekvő belföldi szénhidrogén-felhasználás jellemzi. Így, az exportra jutó szénhidrogén mennyisége két ok miatt is csökken: a kitermelés csökkenése és a kitermelő ország belső fogyasztásának növekedése miatt.

A várható hozamcsúcsok tehát egyre nehezebbé teszik majd a fosszilis erőforrások beszerzését, így azok az országok, amelyek nem rendelkeznek saját forrásokkal, könnyen válságos helyzetbe kerülhetnek. A kínálat szűkülése, a kereslet növekedése elkerülhetetlenül vezet a beszerzési árak növekedéséhez, és a függőséghez is. Közismert, hogy Magyarország csekély mértékben rendelkezik saját forrásokkal. A magyar kőolaj- és földgáz-kitermelés a 70-es években tetőzött, azóta folyamatosan, évente több mint 8%-kal csökken.

Kőolaj tekintetében 86, földgáz esetében 82, míg a szénnél 40%-ban függünk az importtól. Hazai olajkészleteink jelenlegi fogyasztási szintünk fedezéséhez 3, gázkészleteink 9 évre lennének elegendők. Ráadásul a hazai primer energiafelhasználásban a gáz 44,3, a kőolaj 24,2%-ot képvisel, a kettő együtt közel 70%-ot. Ilyen mérvű kiszolgáltatottság teljesen függő és zsarolható helyzetbe hozza hazánkat, és ezen nem segít az sem, ha alternatív gázvezetékbe fektetünk milliárdokat.

A fosszilis energiaforrások felhasználásának tudatos csökkentése azért is elengedhetetlen, mert a belőlük származó energiamennyiség helyettesítésére nincsenek ma még kész, és igazán gazdaságos alternatívák. Azt is szem előtt kell tartani, hogy minél kisebb egy ország teljes energiafelhasználása, annál kisebb a helyettesítés igénye is.

Ez utóbbi kijelentést nagyon jól alátámasztja, hogy 2009-ben a gazdasági visszaesés miatt a hazai primer energia felhasználás 6%-al csökkent. Ennek következtében a szénhidrogénektől való függőségünk 75%-os volt, ami ugyan nagyon magas, de kedvezőbb az előző évek értékénél.

A világ energiafelhasználásának 34%-át az olaj, 21%-át a gáz, 26.5%-át a szén, 6%-át a nukleáris, 12%-kát pedig a megújuló erőforrások adták 2007-ben. Ez összességében 12,02 milliárd tonna olaj éves elégetésével egyenértékű. Ha nem ellenezzük a nukleáris energia hasznosítását, akkor a fosszilis energiahordozókat kellene csak kiváltani, ami összességében a világ energiaellátásának 82%-át adja, vagyis olajban kifejezve kereken 9.8 milliárd tonna olaj helyettesítését jelentené. A megújuló erőforrásnak kereken a fele biomassa, 40%-a vízenergia, és a maradékon belül található a napenergia (49%), a szél (29%) és a földhő (22%). Ha a nap és szél hasznosítását a teljes energiaszerkezetben vizsgáljuk, akkor azok egyenként fél százalék körüliek. A nukleáris energiát ma a világon 442 atomreaktorban alakítják át elektromos energiává. 2025-re 4%-os kapacitás bővítést terveznek a világon. A fejlesztés drága, a beruházás, építés a költségek háromnegyedét teszi ki, igaz, a működtetés olcsó. Az erőművek általában az első 10-16 évben kitermelik a költségeket.

Ha a jelenlegi technikai ismereteink mellett kívánnánk a fosszilis tüzelőanyagokat helyettesíteni, akkor napi egy gigawatt, ezer megawatt megújuló kapacitást kellene átadni ahhoz, hogy 2050-re a fele fosszilis energiaforrást helyettesítsük. Még ha ez meg is történne, akkor is az évszázad közepére 550 ppm-re nőne az üvegházhatású gázok koncentrációja a légkörben. Amennyiben csak napi 500 megawatt teljesítménnyel tudjuk növelni a megújuló kapacitásokat, úgy 2050-re az ÜHG koncentráció eléri a 750 ppm-et ez pedig már jóval túlmutat a még esetleg tolerálható 2 °C felmelegedésen. De még erről sincs szó jelenleg! A szükséggel szemben csak Kínában hetente két 500 megawattos széntüzelésre épülő erőművi kapacitást adnak át, az Amerikai Egyesült Államokban pedig 150 új széntüzelésű erőmű üzembe állítását tervezik a közeljövőben. Vagyis szó sincs arról, hogy az emberiség kijózanodott volna fosszilis erőforrás-ittasságából!

Az energiafüggőség csökkentése a sokat emlegetett versenyképesség tekintetében is halaszthatatlan. Ebben a vonatkozásban érdemes különbséget tenni az egyes gazdasági szereplők és az ország versenyképessége között. A jelenlegi gazdaságszerkezet versenyképtelensége bizonyított tény, a szerkezetváltás alacsonyabb energiaigényű, takarékosabb és hatékonyabb szerkezet irányába halaszthatatlan. Az ország versenyképessége akkor javítható, ha minél hamarabb megtörténik a termelés és fogyasztás szerkezetének átalakítása a kisebb energiafelhasználás felé, ha a társadalom karbon függősége minél hamarabb csökken. Az időben történő cselekvés, a felkészülés az előre láthatóra, versenyelőnyt jelent majd az ország számára. Kétségtelen, hogy azok a gazdasági szereplők, akik mereven ragaszkodnak a jelenlegi érdekeikhez, és nem ismerik fel a változásokban rejlő üzleti lehetőséget, egy új szerkezetben elveszítik versenyképességüket. Fontos erre a tényre gondolni a törvényben, és olyan szabályozó rendszert kialakítani, amely kompenzálja az átállásból adódó átmeneti versenyhátrányt.

Összefoglalva tehát a törvénynek azért kell szabályoznia az ÜHG kibocsátás mértékét, mert ezzel kapcsolatban nemzetközi kötelezettségeink vannak, és nem tudhatjuk, hogy ezek a jövőben hogyan alakulhatnak. E téren a megelőzés és az elővigyázatosság elve egyszerre alkalmazandó, egy későbbi nagyobb baj, és teher elkerülése érdekében. Ugyan ez igaz a fosszilis erőforrások felhasználásának csökkentésére is. Miközben a csökkentésük megelőzi a további környezeti problémák létrejöttét, és csökkenti a jelenlegi problémák súlyosságát, egyben előrelátó módon segít kimenekíteni a hazai társadalmat, gazdaságot abból a sokkból, amely a fosszilis energiahordozók korlátos elérhetősége esetén az állandó áremelkedés, és a nagymértékű külső függőségünk miatt állhat elő.

A fosszilis energiaforrások felhasználásának csökkentése tehát Magyarország számára kényszer, hiszen külső függésünk e tekintetben tarthatatlan, és az olajcsúcs bekövetkezése miatt várható energiaárdrágulás miatt pedig veszélyezteti az egész társadalom megszokott működését. Az, hogy ez a cél találkozik az ÜHG kibocsátás csökkentés nemzetközi szükségességével is, az szerencse.

Általánosan elfogadott nézet, hogy cselekedni nem akkor kell, amikor valamilyen visszafordíthatatlan dolog bekövetkezik, hanem lényegesen korábban fel kell készülni a várható legrosszabb forgatókönyvre. Ennek értelmében a fosszilis energiaforrások szűkössé válását mintegy húsz évvel megelőzően már lépéseket kellett volna tenni a takarékos felhasználás és helyettesítés érdekében. Ha valaki teljesen érzéketlen a környezeti történések iránt, és nem látja be azok közvetett összefüggését az emberiség sorsával, akkor legalább annak kellene tudatára ébrednie, hogy az erőforrások kiapadása az imádott jólétét veszélyezteti.

Az éghajlatvédelmi törvény küldetése tehát nem kevesebb, mint hamarabb válaszolni egy problémára, mint ahogyan az tetőzni fog. Sajnos az időnk végesen fogy!

A társadalmi, gazdasági és környezeti folyamatok egységes szabályozásának szükségessége az új törvényben

A mai jogszabály-alkotási folyamat többnyire problémakezelő, és elenyésző mértékben probléma megelőző típusú. Vagyis, ha a társadalmi fejlődés során létrejön egy új probléma, annak kezelésére jogszabályokat, intézményeket alkotunk. Mindez a jogszabályok sokaságát, bonyolultságát okozza, speciális szaktudásokat hoz létre, amelynek útvesztőjében kereszteződnek a különböző részcélok, amelyek a gyakorlatban gyengítik, vagy kioltják egymást.. Nemcsak átláthatatlan, de végrehajthatatlan szabályozások jönnek létre, gyengítve a társadalom bizalmát, de kiszolgáltatottságot is jelentenek egyben, ha másnak nem, a bürokráciának mindenképpen.

A fenntartható fejlődés egységes szabályozó rendszert igényel, amely egy rendszerben képes kezelni a társadalmi és környezeti kérdéseket. A mai állapotokra reagálva ezért olyan szabályozó rendszerre van szükség, amely kezelni képes a bővülő társadalmi szakadékokat a jövedelem-, és információszerezés terén, választ ad a természeti erőforrásokhoz való egyenlőtlen hozzáférésre, élénkíti a gazdaságot, és a természeti erőforrások felhasználási mértékének abszolút csökkentésével ösztönzi az erőforrás és hulladékszegény termelési és fogyasztási szerkezetet, valamint az ehhez szükséges társadalmi tudatosságot.

A szabályozás alapja, hogy csökkentjük a fosszilis energiaforrások felhasználásának lehetőségét. Ez környezeti szinten biztosítja, hogy miközben teljesülnek az ÜHG kibocsátáscsökkentési célok, a környezeti terhelések teljes skálája csökkenjen. Másrészt a fosszilis energiaforrások fokozott elvonása kikényszeríti a jelenlegi termelési és fogyasztási szerkezet átalakítását egy lényegesen kisebb anyag és energiafelhasználású, kevesebb hulladékot termelő szerkezet irányába. Miközben csökken a természeti erőforrások inputja, és áramlása a rendszerben, szükségszerűen növekszik a gazdaságban, és társadalomban az információ áramlása. Az információ összefonódik a természeti erőforrások fenntartható használatának szükségével, és ez meghatározza az innováció irányát. Az erős innovációs nyomás hatására létrejön a fenntartható erőforrás-használat ismeretbázisa, az ismeretbázis pedig megteremti azt a technikai fordulatot, amely szükséges a gazdasági recesszióból való kilábaláshoz. A különböző társadalmi rétegek számára az erőforrásokhoz való hozzáférés jelenlegi módjának megváltoztatása, hozzájárul a szociális igazságossághoz, és a személyes érdekeltségen keresztül a környezeti tudat helyes irányú alakulásához. Az átalakulás nehézségeire, a versenyképességi hátrányokra egy ösztönzőrendszer ad választ, amely biztosítja, hogy a környezetbarát termelési és fogyasztási szerkezet beruházásai olcsó hitelből valósulhassanak meg.

A szabályozásnak egységes környezeti rendszermodellre kell épülnie, ami az ember szempontjából a környezetet állapotként, erőforrásként és térként értelmezi. Az input oldalon a szabályozást az elvétel jellemzi, azaz a maihoz képest kevesebb erőforrást és térhasználatot kell a rendszerbe betáplálni, míg output oldalon szabályozni kell a kibocsátható hulladékok milyenségét, minőségét (pl. toxicitás). A hulladékkibocsátás mennyiségi szabályozását azért nem szükséges output oldalon szabályozni, mert az anyag- és energiaáramok csökkentése eleve magával vonja a mennyiségi csökkentést, viszont nem jelenti automatikusan a szennyezési tulajdonság, erősség, toxicitás csökkentését. Szűkített input oldalon ez a kérdés azért oldódik meg, mert a termelési rendszereket rákényszeríti a vertikális összekapcsolódásra, hogy azok egymás outputjaival táplálkozzanak.

Az input és output oldali szabályozás erősíti egymást. Az input oldali szabályozás, amelyet gazdasági szabályozó eszközökkel kell megoldani, csökkenteni fogja az output oldali kibocsátásokat, viszont az output oldali szabályozás kislelektálja azokat az erőforrásfeleségeket, amelyek feldolgozása során nem elkerülhetők a toxikus kibocsátások. Míg input oldalon a szabályozó eszközök közgazdaságiak, addig output oldalon a szabályozó eszközök tiltó, jogi eszközök.

A javasolt eszközrendszer:

Természeti-erőforrás kvóta kereskedelmi rendszere

A természeti környezet erőforrásaival kapcsolatos fenntartható gazdálkodásra való törekvés kvótákkal történő szabályozása nem ismeretlen a nemzetközi gyakorlatban. Ilyen a halászati kvóták meghatározását, kiosztását és átadásának, átruházásának lehetőségét tartalmazó nemzetközi és nemzeti szintű szabályozás. Hosszú történelmi múltra tekintetnek vissza a vízkészletek felhasználására vonatkozó nemzetközi és államközi együttműködési megállapodások, de ide sorolhatók a nemzeti fennhatóság alá nem tartozó térségek erőforrásainak kiaknázását, kiaknázásának lehetőségét vagy éppenséggel korlátozását szabályozó két- és többoldalú egyezmények. A fosszilis energiaforrások felhasználásának korlátozására is számos, eddig ugyan nem megvalósított ötlet áll rendelkezésre példaként.

A karbonpénz elképzelés már a harmincas években megjelent, az amerikai technokrácia gondolataként, és attól a King Hubberttől származik, aki az olajcsúcs elméletét megalkotta (Peak Oil Theory 1948-56). A javaslatot az entrópia törvényére alapozta, amelynek értelmében egyensúlyt kell találni az ember és természet között, ezért csak annyi energia kredit jusson az embereknek, ami ezt az egyensúlyt lehetővé teszi.

Az ÜHG emissziók csökkentését először David Fleming kötötte össze a fosszilis energiaforrások felhasználásának csökkentésével 1996-ban, aki kidolgozta az energiaegységekkel történő kereskedelem rendszerét, amelyben a mai emissziókereskedelmi rendszerhez hasonlóan rendszeresen csökkenő felhasználási plafont javasolt. Az elképzelés szerint minden felnőtt ember kapna energiafelhasználási kvótát, míg minden más energia fogyasztó heti árveréseken vehetne felhasználási jogokat. Az egyes termékek ára a bennük realizálódó energiafelhasználásnak megfelelően alakulna. A magánszemélyek közül aki kevesebb energiát fogyaszt, annak marad felhasználható kvótája. A szerényebb szociális helyzetűek, és környezettudatosabb fogyasztók így jól járnának anyagilag, míg az így kialakuló árverseny ösztönözné a kevesebb energiafelhasználással megvalósuló termékek létrejöttét.

A Magyar Természetvédők Szövetsége lassan egy évtizede szorgalmazza egy átfogó szabályozórendszer létrehozását. Kezdetben a természeti erőforrásadó bevezetésére tett javaslatot, amely minden más adóféleséget helyettesítő, fogyasztási adó lett volna. Ettől az elképzeléstől a szabályozási környezet idegen volta, és a rövid távon jelentkező versenyképességi hátrányok miatt állt el. Ezt követően került kidolgozásra a természeti erőforrás kvóta szabályozó rendszere, amely figyelembe vette a nemzetközi környezetet, az ország sajátos függőségét, a gazdasági recesszióból, a hitelválságból adódó új helyzetet, továbbá azokat a társadalmi szükségleteket, amelyek a növekvő társadalmi igazságtalanságból következnek.

A javasolt szabályozó rendszer 3+1 pillérre épül.

1 pillér: Fosszilisenergia-kvóta

A fosszilisenergia-kvóta évente felhasználható fosszilis energia fogyasztói jogosultságot jelent a társadalom egészére és minden fogyasztói egységre külön-külön.

Célja a természeti erőforrások felhasználásának, és a belőlük származó környezeti kibocsátásoknak, többek között az üvegházgázok kibocsátásának ütemezett csökkentése, valamint az ország külső fosszilis energiatartalomának oldása az energiatakarékosságon, energiahatékonyságon, és megújuló energiaforrásokkal történő helyettesítésen keresztül.

A fosszilis, nem megújuló energiaforrások felhasználását évente meghatározott mértékben csökkenteni kell az előző éves felhasználáshoz képest. A provizórikus cél ugyanakkor nem korlátozhatja a társadalom fosszilis-energiafelhasználási szükségletét, viszont a törvény a túlfogyasztókat szankciókkal sújtja, amely a progresszív fogyasztási költségekben nyilvánul meg.

Az országgyűlés 10 évre szóló iránycélt állapít meg, összhangban a nemzetközi elvárásokkal és hazai lehetőségekkel.

A csökkentés aktuális mértékét a kormány rendeletben szabályozza. A várható mértéket a tárgyévet megelőzően 30 nappal kell kihirdetni, a végleges szabályozást minden tárgyévi január 15-ig.

A rendelet tartalmazza a tárgyévi felhasználható összes fosszilis energia-kvótát PJ-ban.

Az összes rendelkezésre álló felhasználói jogot a társadalom különböző fogyasztói között a rendelet osztja fel.

A kormány rendeletben ennek érdekében fogyasztói csoportokat/közösségeket határoz meg.

A fogyasztói csoportok, kivéve a lakosságot, saját döntési elveik alapján osszák szét az egy fogyasztói egységre jutó felhasználási jogot, minden tárgyévi január 31-ig.

A lakosság számára a fogyasztási jogokat a következők szerint kell megállapítani:

Minden felnőtt, 18. életévét betöltött személy egyenlő mértékű fogyasztási jogot kap.

A 18. életévüket be nem töltött, egy háztartáshoz tartozó személyek fogyasztói jogosultságával teljes

család esetén az apa és az anya egyforma mértékben rendelkezik, más esetben a családfenntartó a gyermekek után a jogosult.

Az első gyermek 100, a második 75, a harmadik, és minden további gyermek 50%-os jogosultságot élvez.

Döntési képességében korlátozott személyek felhasználási jogával a kijelölt gyám rendelkezik, a kvóta felhasználását csak a jogosult személy szükségleteivel összhangban használhatja fel.

Az éves fogyasztási jogosultságot MJ-ban kell megállapítani.

A fogyasztási jogosultság a háztartások fűtési primer energiáit (gáz, szén, olaj), az elektromos áram fogyasztását, valamint az egyéni közlekedésre szánt üzemanyag-fogyasztást együttesen fedezi.

A fogyasztási jogosultságot a kvótakezelő szervezet minden felnőtt személy részére pin kóddal ellátott, személyre szóló, elektronikus energijuttatási kártyára könyvelési rá minden tárgyév január 31-ig.

Az energijuttatási kártya folyószámla, egyrészt tartalmazza az éves felhasználható fosszilis energiamennyiséget, másrészt minden energia-szolgáltató a szolgáltatás elszámolásakor rákönyveli a fogyasztott energiamennyiséget. A könyvelés nem érinti a szerződött partnerek közötti fizetési kötelezettséget.

A kártyát úgy kell kialakítani, hogy az minden esetben alkalmas legyen az egyenleg lekérdezésére, ezáltal az éves fogyasztási lehetőségek nyomonkövetésére.

A kártyát úgy kell kialakítani, hogy az alkalmas legyen az üzemanyag-töltő állomásokon a fogyasztás regisztrálására, egyben a számla kiegyenlítésére is szolgáljon. A külföldön történő üzemanyagbeszerzés lehetőségét és tilalmát külön rendelet szabályozza.

Külföldi személyek energijuttatását és üzemanyag juttatásának módját külön rendelet szabályozza.

A törvény az energifogyasztási juttatások kiosztása, nyomonkövetése érdekében kvóta kezelő szervezetet hoz létre.

A kvótakezelő szervezet párhuzamos könyvelést végez a fogyasztókkal és szolgáltatókkal, így minden számítógépes terminál kapcsolatban áll a kvótakezelővel, és a személyes fogyasztás itt is könyvelésre kerül. A kettős könyvelés lényege az adatbiztonság, az elveszett kártyák pótolhatósága, illetve az összes egyenleg napra kész nyomonkövethetősége. A kvóta kezelő a személyes adatokat az adatvédelem szabályai szerint végzi, személyes fogyasztási adatokat nem adhat ki.

A kvótakezelő és az elektronikus számla tulajdonosa a tárgyév végén felhasználási mérleget készít, amely a folyószámla év végén esedékes egyenlege, miután minden fogyasztás elkönyvelése megtörtént.

A kapott fogyasztási jogoknak, energiateljesítmény juttatásoknak, meg kell egyeznie az igénybe vett szolgáltatásokkal.

Amennyiben az elszámolásban hiány jelentkezik a fogyasztónak a kvótakezelőtől a hiányzó fogyasztási jogokat meg kell vásárolni. A jogosulatlan fogyasztás megelőzését a folyószámla egyenlegének folyamatos jelzése biztosítja, meghíúsítását pedig a szolgáltató által történő energiaszolgáltatás megtagadása.

Amennyiben az elszámolásban fel nem használt fogyasztói jogosultságok maradnak fenn, úgy a kvótakezelő azt kvótapénzként jóváírja a tulajdonos számláján.

A kvótakezelő ilyen módon a túlfogyasztók és az alul fogyasztók felhasználási jogaival kereskedik.

A kvóta vásárlásra kötelezettek forinttal fizetnek az extra fogyasztási jogokért, amely a kvótapénz forint fedezeteként szolgál, és amelyet a kezelő külön rendelet szerint kezel.

A fogyasztási jogok kereskedelme a kvótakezelőn keresztül bonyolódik, és minden – nemcsak a lakossági – fogyasztói csoport között fennáll.

A kvóta árfolyamát a mindenkori energiaárakhoz szükséges igazítani, hogy az energiaárak változása ne hozza hátrányos helyzetbe a kvótapiac szereplőit.

A kvóta árfolyamát ezzel együtt a kvóta-kezelő állapítja meg, annak megfelelően, hogy az egész fogyasztási közösség teljesítette-e a nemzeti szinten kitűzött fogyasztáscsökkentési célt.

Amennyiben túlfogyasztás mutatkozik az összes fosszilis energiafelhasználásban a kitűzött célhoz képest, úgy a túlfogyasztók felárat fizetnek az éppen aktuális kvótaárra. A felárat a fogyasztás mértékének megfelelő progresszivitással kell megállapítani, minél nagyobb a túllépés mértéke, annál nagyobb a felár. A felárat csak a nemzeti szinten megszabott összes fogyasztási lehetőség feletti felhasználásért lehet számolni. A felárat a túllépők a túllépés mértékének arányában fizetik meg, a nagyobb túllépés vonja magával a progresszívon emelkedő költséget. A felár mértékét rugalmasan kell megállapítani, figyelembe véve az esetleges objektív körülményeket.

A kvótakezelő, egyben az egész rendszer működési költségeit a kvóta adás-vételi tranzakciók 0.5%-a fedezi.

2. pillér: Környezetbarát áruk és szolgáltatások piaca

A környezetbarát áruk és szolgáltatások piaca környezeti és etikai szabályok szerint működő nyitott piac. Az etikai szabályok elve, hogy a piacon történő gazdasági tevékenységek a közjót szolgálják azáltal, hogy egy létező áru/eljárás/szolgáltatás kisebb negatív externáliával valósul meg. A környezetbarát elvárás alapja a kevesebb anyag és energiafelhasználás, a hulladékok minimalizálása, és a toxicitás kizárása az egész életciklusban.

A feltételeket kormányrendelet szabályozza, amelynek az elve, hogy minden esetben a legkisebb anyag és energiafelhasználással megvalósuló árukat és szolgáltatásokat lehet a piacon forgalomba hozni a létező áruk és szolgáltatások közül.

A fenntarthatósági szempontok környezeti, szociális, üzletetikai és piaci megfontolásokat foglalnak magukba. A környezeti szempontok azokat a megújuló erőforrásokkal előállított termékeket részesítik előnyben, amelyek minimális mennyiségű és a rendszerbe illeszthető, nem toxikus hulladékokat eredményeznek. Meghatározó szempont a szállítás távolsága és módja, ami összekapcsolódik a helyi termelés és fogyasztás, valamint értékesítés előnyben részesítésével. A szociális szempontok közül az élőmunka magas aránya kap elsőbbséget, ezen a téren is előnyt élveznek azok, akik hátrányt szenvedőket vonnak be tevékenységükbe. A helyes üzleti magatartás érdekében egy etikai kódex kerül kidolgozásra,.

A feltételek teljesítésének betartását a termékminősítő tanács ellenőrzi, amely védjeggyel látja el a piac termékeit.

A termékminősítő tanács felállításának és a védjegyzés szabályait külön rendelet állapítja meg.

A környezetbarát áruk és szolgáltatások piaca nyitott minden olyan piaci szereplő számára, aki teljesíti a piac számára megszabott feltételeket, és megszerzi a védjegyet.

A piac fizető eszköze a kvóta-pénz, vásárlásra azok jogosultak, akik megtakarításaikkal kvóta-pénzre jogosultak, vagy akik munkájuk, áruik és szolgáltatásikért cserében kvóta-pénzt kaptak.

A kvóta-pénz pénzhelyettesítő eszköz, fedezetét a kvótaeladásból származó forint bevételek jelentik.

A kvóta-pénz nem kamatozik.

A kvóta-pénz csak elektronikus jelként létezik, fizetése és beszedése a minden fogyasztói egység által birtokolt kártyával lehetséges. A tranzakcióban a vásárló elektronikus kártyájával fizet, amely megjelenik a kvótakezelő elszámolási-nyilvántartási rendszerében, aki rákönyveli a szolgáltató elektronikus számlájára.

A kvóta-pénz forintra váltható, értékét a mindenkori fosszilis energiaár szabja meg.

Az átváltást 20% illeték terheli, amellyel a kvóta kezelő rendelkezik.

Az állam lehetővé teszi, hogy az adókat és járulékokat kvóta-pénzben lehessen megfizetni.

3. pillér: *Visszatérülő alap*

A törvény visszatérülő alapot hoz létre.

Az alap célja, hogy lehetővé tegye a környezetbarát termékek és szolgáltatások piaci szereplőinek hitellezését, és ezen keresztül szolgálja a termelés és fogyasztás szerkezetének kevésbé anyag és energiaigényes átalakulását, élénkítse a környezetbarát áruk és szolgáltatások piacát, lehetővé tegye a szociálisan hátrányos helyzetűek energiatakarékos, energia-hatékonyságra törekvő magatartását, és beruházásait, továbbá elősegítse az alternatív energiaforrások piaci bevezetését.

Az alap kamatmentes hitelt biztosít mindazok számára, akiknek a beruházásai energia és anyagmegtakarításhoz vezetnek, és amely árukat és szolgáltatásokat a környezetbarát piac szabályai befogadnak.

Az alap akár a teljes beruházás összegének erejéig is hitelt nyújthat, annak megfelelően, hogy a beruházás egésze, vagy annak csak egy része hat pozitívan a közjóra.

Az alap elszámolási eszköze a kvóta-pénz.

Az alaptól igényelt támogatás visszatérítésének üteme akár a megtakarításokból származó bevételek ütemében is lehetséges.

A visszatérülő alap igénybevitelével energiatakarékosságra, hatékonyságra illetve megújuló erőforrás-felhasználásra irányuló beruházások esetében az évente megállapításra kerülő energiafelhasználási jog a kiindulási év szintjén stagnál, amíg a visszatérítés meg nem történik.

Az alap működtetésének költségét a hitel ügyletek után felszámított 0,5%-os tranzakciós díj fedezi, amelyet a hitelek megtakarításaikból, a kölcsön részeként fizetnek vissza.

Az alapot az állam tölti fel az energiatakarékosságra szánt állami forrásokkal, de ide táplálja be a széndioxid kereskedelemről származó bevételeit is. Az állam által biztosított források a kvóta-pénz forint fedezetét képezik, a forint fedezetet az állam kamatoztatja.

+ 1. pillér: Támogató szolgálat

Az állampolgárok és egyáltalán a piac szereplőinek racionális döntéseikhez a törvény támogató szolgálatot állít fel.

A támogató szolgálat non-profit alapon működik.

Működésének anyagi alapjait a visszatérülő alapot igénybe vevők befizetései képezik, akik a 0,5%-os tranzakciós díjon túl teljes hitelösszegük 1,5%-át fizetik erre a célra.

A támogató szolgálat tervezéssel, életviteli, szociális és környezeti tanácsadással kötelességszerűen látja el a hiteleseket.

A támogató szolgálathoz tartozók ismereteit, iskolázottságát, a szolgálat működését és felállítását külön rendelet szabályozza.

*A szabályozás kikényszeríti a takarékoságot,
a hatékonyságot és a fosszilis erőforrások helyettesítését*

A fosszilis erőforrások felhasználásának folyamatos csökkentése energiatakarékossággal, hatékonyságnöveléssel, és helyettesítéssel oldható meg. Ez a sorrend egyben a kívánatos időbeli sorrend is. A takarékoság ebben az esetben a műszaki-technológiai megoldásokon kívüli takarékoságot jelenti, azaz valaki meggyőződésből, vagy a szabályozó rendszer által kikényszerítetten, kevesebb energiát fogyaszt. Megelégszik 25°C helyett 22-vel a lakásában, nem üzemeltet két tévét, ha csak egyet néz, nem használja a készenléti üzemmódot, nem használja fölöslegesen az autóját, többet jár gyalog, vagy tömegközlekedéssel, stb.

A takarékoság a viselkedés, az életmód megváltoztatásával jön létre, és nem kellene hozzá pénzeszközök. Az energia pocsékolása nemcsak a jóléti életmódot folytatók jellemzője, hanem ott is megtaláljuk, ahol nehézségbe ütközik az energiaszámlák kifizetése. Sokszor tapasztalhatjuk azt is, hogy tudatoság hiányában a fogyasztók nem látják át a közvetett energiafogyasztásukat, az energia lábnyomot

nem veszik figyelembe vásárláskor, szolgáltatások igénybevételénél. Ezért is nagyon fontos, hogy legyen egy olyan szabályozó eszköz, amely világosan megmutatja a helyes értékrendet, ahol a helyes fogyasztói magatartást a rendszer anyagilag elismeri.

Amennyiben kimerültek az energiatakarékosság tudatos területei, további lehetőséget az energiahatékonyság jelent. A hatékonyság területei szerteágazók. Növelni szükséges az energiahordozók használatának teljes életciklusában a hatékonyságot, a primer energiaforrások kitermelésénél, elégetésénél, vagy bármilyen szintű átalakításánál, szállításánál, és a végfogyasztói felhasználásban is. Az átalakítás hatásfokának javítását a felhasználó eszközök állandó fejlesztésével, míg hálózati szinten a hálózati elemek összeállítása, irányítása, az energia elosztása és szállítása során, az intelligens hálózatok kialakításával lehet elérni.

Bár a magyar lakosság nagyobbik része él energia szegénységben - ami azt jelenti, hogy jövedelmének több, mint 10%-át energiára költi - azonban, a magas mértékű kiadásban szerepet játszik a jövedelmek alacsony volta mellett, a pazarlás is. Sok esetben egyszerűen csak a takarékosághoz szükséges tudás hiányzik, legtöbb esetben pedig az a pénz, ami a takarékosági beruházásokhoz szükséges lenne. A jóléti életmódot folytatók jelentős mértékben, szükségleteik felett pazarolják az energiát, ugyanakkor már megjelent egy felelősebb gondolkodású réteg, aki tehetőségét energiatakarékossági beruházásokra fordítja. A gyakorlatban így legtöbbször azzal találkozunk, hogy azok takarékoskodnak, akik ki tudnák fizetni a magas energiaszámlákat, azok, viszont, akik nem képesek a számlákat rendszeresen fizetni, nem tudnak takarékosági beruházásokat végrehajtani. Ezért is elengedhetetlenül fontos a visszatérülő alap kivitelezése, amely a takarékoságra leginkább rászorulóknak is végre segítséget nyújtana.

A takarékoságot és a hatékonyságnövelést követik időben a megújulókkal történő helyettesítések. Szükség van erre a sorrendre, hiszen még nem alakult ki a megfelelő tudás az alternatív erőforrásokkal történő helyettesítésre. Az olcsó fosszilis energia ezt még nem kényszerítette ki a piacból, és megfelelő kereslet hiányában nem is fejlődhetek a helyettesítési technikák. Másrészt, mint már említettük, a kevesebb energiafelhasználás jobb lehetőséget kínál a helyettesítésre.

Az alternatív energiaforrások használata kellő óvatosságot igényel, különben könnyen előállíthatjuk azt a helyzetet, amiből most kimenekülni igyekszünk. A természeti erőforrásokat szokás megújulóakra és nem megújulóakra csoportosítani. A kép ennél árnyaltabb, hiszen, amíg a Nap, víz és szél az emberiség távlatait figyelembe véve megújulónak tekinthető erőforrás, addig a geotermikus energia, vagy a biomasszában rejlő energia csak korlátozottan képes megújulni, ezért túlzott használata esetén kimeríthető. Azok az erőforrások, melyek újraképződési üteme messze alulmúlja a felhasználás ütemét, nem tekinthetők megújulóknak. Ennek megfelelően a megújuló és nem kimeríthető energiaforrások felhasználása kívánatos, de még ebben az esetben is figyelemmel kell lenni a környezeti körülményekre, elsősorban az élőhelyek és a környezeti folyamatok fenntartására. A kimeríthető erőforrások használata kimeríthetőségük szintje alatt, csak nagy körültekintéssel elképzelhető, ezért sem javasoljuk a biomassza ipari felhasználást bevonni a kedvezményezett erőforrások körébe. Praktikusan ez azt jelentené, hogy a biomassza az ipari felhasználók esetében bekerülne a kvótarendszerbe.

A helyettesítés célterületei a törvényben

A jelenleg ismert helyettesítési lehetőségek egyelőre elválaszthatatlanok a fosszilis energiaforrások felhasználásától. Az alapanyagokat, a szállítást, a legtöbb tevékenységet fosszilis energia közreműködésével kell elvégezni. Ez addig, amíg nem lesz elérhető kellő mennyiségben az alternatív energiaforrás, így is marad. Mivel a helyettesítés rendkívül hosszú időt igényel (ne felejtjük el, hogy az emberiség által évente elhasznált energiahordozók 82,6%-a fosszilis eredetű, és az összes primer energiaforrás meghaladja a 12 milliárd tonna olajegyenértéket!), ezért időben kell megkezdeni azt. Ráadásul éppen addig, amíg olcsó a hozzá szükséges fosszilis energia. Mi lesz akkor, ha majd drága lesz? Akkor előnyös lenne az olcsón termelt energia, csak hogy annak berendezéseit drága fosszilis energiával kell majd előállítani.

Furcsa paradoxon: ha olcsó a fosszilis energia, akkor nem versenyképes az alternatív, ezért nem állítjuk elő. Ha drága a fosszilis, akkor versenyképes az alternatív, csak hogy nem tudjuk majd megfizetni az előállítását. Azt kell látni, hogy a piac pénzes gazdáinak ez mindegy. Ha már nem lesz jó üzlet az olaj, jó üzlet lesz befektetni a megújulóba. A lényeg, hogy a fogyasztó fizessen!

A fosszilis-megújuló váltásra nemcsak ez a törvény kötelezne, hanem az Unió klíma-energia csomagja is. Ennek értelmében 2020-ra 20%-ra kell növelni a megújuló energiák részarányát az összes felhasznált primer energiahordozók tekintetében. Magyarország 14% feletti részarányt vállalt a megújuló energia cselekvési tervében.

Azt tudjuk, hogy a megújuló energiaforrások elméleti potenciái bőséges lehetőséget nyújtanának a helyettesítésre, a probléma jelenleg az alacsony műszaki potenciállal van. A törvény éppen ezért az első időszakban ennek növelésére kell, hogy fektesse a hangsúlyt, és ezért forrásokat kell biztosítani az innovációhoz. Amíg ez nem jön létre, addig az energiatakarékosság és hatékonyságnövelés tartalékait kell kihasználni a célok teljesülése érdekében.

Az IWR elemzése szerint 2008-ban globálisan 120 milliárd euró értékű beruházást hajtottak végre a megújuló energiatermelésben, ahhoz azonban, hogy az ásványi energiaforrások felhasználása csökkenjen, évi 500 milliárd euró beruházásra lenne szükség. Ebből is látható, hogy hazánkban is elkerülhetetlen a források megteremtése, amelyet a visszatérülő alap biztosíthatna.

Annak ellenére, hogy megkerülhetetlen a helyettesítő energiaforrások felkutatása, és rendszerbe állítása, nem gondoljuk, hogy a törvény feladata, hogy meghatározza, hogy melyeket részesítse előnyben. A törvénynek ebből a szempontból semlegesnek kell lennie, és egy fenntarthatósági kritériumrendszerre kell bízni, hogy mely erőforrások használata ésszerű. Erre szolgálna eszközül javaslatunkban a környezetbarát termékek és szolgáltatások minősítő rendszere, és az ennek megfelelően kiválasztott technológiák lennének azok, amelyeket a visszatérülő alap támogat.

Fontos felhívni arra a figyelmet, hogy az éppen elkészült nemzeti megújuló-energia cselekvési terv nem állított fel fenntarthatósági kritériumrendszert, de még az elsőbbségek meghatározásában a különböző potenciálszámításokat sem vette figyelembe. Sőt időben megelőzte a nemzeti energiastratégiát is, az pedig megelőzi az éghajlatvédelmi törvényt is. Az „építkezés” így pontosan fordított irányból történik.

Az előző éghajlatvédelmi törvényjavaslat számba vette azokat a feladatokat, amelyeket a társadalom alkalmazkodási szükségletei kikényszerítenek. A javaslat bőséges alapokra támaszkodhatott, hiszen a VAHAVA program nagy gondossággal elemezte ki az alkalmazkodáshoz szükséges feladatokat. Az új javaslatban fontos megtartani, sőt ha lehet, erősíteni ezeket a pontokat.

Mindezek mellett a törvénynek előrelátónak kell lennie, hiszen az alkalmazkodási kényszerek teljesítése könnyen kereszttezheti az energiateljesítési, kibocsátás-csökkentési célokat, hiszen anyag és energiateljesítéssel járnak. Nem mindegy, hogy ezeket előre látó módon, a megelőzés érdekében hatékonyan, vagy pedig már a bekövetkezett károk elhárításával együtt, vagy azok következményeként kell kivitelezni. 2010 árvízi, belvízi eseményei elemi módon hívták fel erre a figyelmet, és világosan megmutatták a megelőző intézkedések szükségességét. Bemutatták az éghajlatváltozástól következő időjárási szélsőségeket is, amikre nagyon nehéz felkészülni. Senki nem számított a 2010-es csapadékbőségre, sokkal inkább az aszály fenyegetését hangsúlyozták a tudományos előzetekintések. A nehézséget az adja a felkészülésben, hogy nem lehet tudni, hogy mire kell igazán felkészülnünk.

A másik veszély, amit az alkalmazkodási kényszer jelent, hogy képtelenek leszünk összehangolni a társadalom és az élővilág alkalmazkodási feltételeit. Elemi fontosságú lenne, hogy a kétféle igény kielégítése ne kereszttezze, hanem erősítse egymást. Az előző törvényjavaslat egyik kulcsterülete ennek érdekében a hazai felszínborítás növelése és ökológiai jellemzőinek javítása volt.

A felszín természetes vegetációval borítottsága alapvetően fontos a mikro-, és mezoklíma kialakításában, a talaj megújuló erőforrásként való megtartásában és gyarapításában, a levegőtisztaság biztosításában, a vízháztartás kiegyensúlyozásában, valamint a biológiai sokféleség megőrzésében. Hazánk még európai összehasonlításban is túlzott mértékben alakította át a természetes vegetációt, és hozott létre ipari, agrár, vagy települési célú kultúrtájait.

Az ország természeti tőke indexe különböző számolási módszerek szerint mindössze 3,2-9,9, vagyis ekkora százalékban található természetes vegetációt. Jóindulattal, a töredékes megtartású, természetközelinek mondott területek aránya 19%, míg az ország területének 38%-a nevezhető agrár-ipari-települési sivatagnak.

A jelenlegi mezőgazdaság szerkezetet az intenzív gazdálkodású szántók dominálják. 2008-ban az ország 62,2% volt mezőgazdasági terület, ebből 48,4% szántóföld, 10,9% gyep. Az ország 24,9%-án búzát és kukoricát termesztettek, és kilenc kultúrnövény - búza, árpa, rozs, zab, kukorica, cukorrépa, burgonya, napraforgó, lucerna foglalta el a terület 37,2%-át.

Mivel a növénytermesztésben a gabonatermesztés vezet, az éves időjárási viszonyokra érzékenyen reagáló mezőgazdálkodás teljesítménye erősen kötődik a gabonatermesztés eredményességéhez, ezért évről évre nagy ingadozásokat mutat (pl. a 2004. évi rekordtermés, kontra a 2006-os alacsony termésátlagok). A monotonnak mondható termékszerkezet akkor is rugalmatlan a külső alkalmazkodásban, ha a fő gabonafélék és olajnövények iránti kereslet tartósan nő.

Az ország összes földterületének egyötöde, 20,3% erdőszőlő, ami kerekén 2 millió hektár erdőgazdálkodásba bevont területet jelent. Az erdőszőlő tehát alacsony, és az erdőállomány rossz

szerkezetű a természetesség szempontjából. Egyrészt az erdők 57%-a áll hazai fajokból, de ezek között is dominálnak az egykorú, fajszegény monokultúrák.

Amíg a mezőgazdasági és erdő-területek természetessége javítható, addig a művelésből „véglegesen” kivont területek ökológiai jellemzői kedvezőtlenek, és csak nagy befektetésekkel javíthatók. Jelenleg az ország területének 6,4%-a beépített, de az utóbbi években gyorsan fogy a termőföld. Évente 5-8 ezer hektár körüli a földterület átalakítása más célokra: belterületté nyilvánítás; közútépítés; egyéb infrastruktúra létesítése; ipar és bányaterületek kijelölése. E módon 2003 és 2007 között 32 ezer hektár termőföldet veszítettünk el.

Földterületeink jelenlegi használata nem tekinthető fenntarthatónak, a talaj lényegesen gyorsabban pusztul, mint megújulni képes. A pusztulás 15-17-szer gyorsabb, mint a megújulás képessége. A jelenlegi területfelhasználási mintázat, a talaj használati módja azért is tarthatatlan, mert a várható időjárási szélsőségek ebben a használati szerkezetben és módban a talaj még gyorsabb pusztulásához vezetnek.

Az alkalmazkodás része, hogy felkészüljünk a várható élelmiszerár drágulásra is. A társadalom legalapvetőbb érdeke, hogy a jövőben is fenntartsa az önellátás (még ha ma nem is önellátó), az élelmiszer-önrendelkezés lehetőségét, hiszen mind a várható energiaár drágulás, az erőforrásokhoz való hozzáférés szűkülése, illetve a romló agroökológiai körülmények világszerte veszélyeztetik az elegendő és megfizethető élelmiszer megtermelését. A közeljövő legnagyobb kihívása lesz ez, hiszen a társadalom sokféle luxusfogyasztásról lemondhat, de az élmezésről aligha.

A törvénynek éppen ezért védelmébe kell venni a még megmaradt természetes borítottságú területeket, és a termőföldeket. Ezen a téren is szükség van a rendszerszemléletre, az intézkedések összehangolására.

Az agrárgazdaság sorsa elválaszthatatlan az éghajlat alakulásától. A jelenleg jó adottságúnak mondott (valójában jó közepes), de rosszul kihasznált agrárpotenciált a gondos használat felé kell közelíteni, mert az egyébként is kiszámíthatatlan időjárási körülmények még jobban sújtják majd a gazdálkodókat. Ezért fel kell készülni az időjárási szélsőségekre adandó válaszokkal, elsősorban a károk megelőzése, a természerkezet-váltás, a technológiaváltás területén. Ennek egybe kell esnie a mezőgazdálkodás éghajlat-befolyásoló hatásának mérséklésével. A technológiaváltás területén a kisebb mértékű fosszilizserőforrás-felhasználást, a terület- és talajkímélő művelési módokat, ezzel párhuzamosan a kevesebb kibocsátással járó technológiákat kell kimunkálni és alkalmazni. A mezőgazdasági termelés szerkezetének átalakításakor figyelembe kell venni a felszínborítási tulajdonságokat, annak éghajlatra gyakorolt szerepét. A hosszú idejű felszínborítást, a magasabb ökoszisztéma-szolgáltatást nyújtó kultúrákat kell előtérbe helyezni. Az időjárási körülményekhez való alkalmazkodás érdekében ügyelni kell az adott helynek megfelelő fajták megválasztására, a kiválasztás érdekében vissza kell nyúlni a hagyományos tájfajtákhoz. Lényegesen nagyobb megbecsülést és gondoskodást kell biztosítani a fajtagyűjteményeknek, a génbankoknak.

Az agrárgazdaságnak meg kell óvnia legfontosabb alapjait: a termőföldet, a vizet, a tájat és a biológiai sokféleséget. Ennek érdekében bővíteni kell a fenntartható erőforrás-gazdálkodással, a komplex ökológiai tájhasználattal kapcsolatos ismereteket. Optimalizálni kell a szántóföldi, kertészeti, gyeper- és legelőgazdálkodási tevékenységek arányát.

Az agrárgazdaságon belül az erdőgazdálkodást elsősorban a társadalom jobb környezeti feltételeit biztosító szolgáltatóként kell kezelni. Tovább kell növelni az ország erdősültségét, a honos fafajokból álló erdőtársulások kiterjedését. Megfelelő szabályozással az erdőbirtokosságokat is a lehető legmagasabb ökoszisztéma-szolgáltatást nyújtó erdőtársulások kialakítására kell ösztönözni.

Összességében kevésbé környezetterhelő, területkímélőbb, több ember számára jövedelmet adó, magasabb hozzáadott értéket termelő agrárgazdaságra van szükség, amely képes az ország népességének biztonságos és jó minőségű élelmiszerellátást biztosítani.

Hasonlóan a fosszilis erőforrások csökkentéséhez, ezen a területen is szükség van eszközrendszerre, különben az elvárások kívánalmak maradnak.

A legfontosabb intézkedés a természetes vegetáció és a termőföld védelmével kapcsolatban, amit a törvényben meg kell jeleníteni, a területfelhasználási moratórium. Ennek érdekében ki kell mondani, hogy irreverzibilisen nem lehet több természetes vegetációval borított földterületet, és termőföldet elvonni.

Az új felhasználási igényeket csak terület-semleges módon lehet kielégíteni: a meglévő, azonos használatú területeken belül (pl. barna mezős beruházások), vagy cserével. Csere ott jöhet léte, ahol elkerülhetetlen a terület átminősítése, de ilyenkor azonos ökoszisztéma szolgáltatást nyújtó területet kell helyette kialakítani a korábban művelésből kivett területeken.

Minden területhasználati-mód változással járó tevékenységet engedélyeztetni kell, és csak olyan változtatásokra lehet engedélyt kiadni, ahol bizonyítható, hogy az előzőnél jobb ökoszisztéma szolgáltatást biztosít az új tevékenység.

Pl. szántót lehet gyeppé, vagy erdővé alakítani. Gyepet, erdőt csak úgy, ha egy másik szántón gyepezés, erdősítés történik, amelynek jobb lesz az ökoszisztéma szolgáltatása. Lehet utat építeni egy szántón, de egyidejűleg más beépített területen jobb ökoszisztéma szolgáltatás kialakítást kell biztosítani.

Meg kell szüntetni minden olyan támogatást, amely közpénzből finanszírozza az ökoszisztémák, vagy a termőföld pusztulását, hiszen azok a köz érdeke ellen hatnak. Közpénzből az önkéntesen vállalt, jobb ökoszisztéma szolgáltatást nyújtó területhasználatot, a nagyobb élőkommunikáció-hányad igénybevételét jelentő technológiaváltást, területrekonstrukciót, rehabilitációt kell támogatni. A közpénz ebben az esetben az ökológiai gazdálkodás versenyhátrányait hivatott pótolni, amely a több élőmunka-ráfordításból, a kisebb termelési mennyiségek kompenzálásából fakad, ugyanakkor a másik oldalon javuló termék és környezet minőséggel szolgálja meg a közösség támogatását.

A folytonos felszínborítás és a zöldfelület védelmével kapcsolatban az előző törvénytervezet nem fogalmazott meg új szabályozási eszközöket, a fosszilis energiahordozókkal ellentétben, bár néhány konkrét célt megadott. („A felszínborítás rehabilitációját ütemezetten kell megvalósítani. 2020-ig az ország területének 10%-át ember által közvetlenül nem befolyásolt állapotba kell hozni”).

A fosszilis energiahordozók esetében alkalmazott kvótarendszer átültethetőségére az Öko RT által készített hatástanulmány hívta fel a figyelmet. Ennek alapján a következő javaslatot tesszük:

A különböző területhasználati módokat ökoszisztéma-szolgáltatásuk szerint kell osztályozni. A legnagyobb szolgáltatást nyilván a leginkább természetes megőrzésű területek biztosítják, azok, ahol a legkedvezőbb a felszínborítottság minősége és leghosszabb az ideje. A különböző területekkel gazdálkodók ennek megfelelően jutnak területhasználati jogosultsághoz. Akik a legjobb használati móddal járó területet birtokolják, kapják a legtöbb területhasználati jogot, és fordítva. A kvóták így terület-használati jogosultságot testesítenek meg.

A rendszer kiindulási pontját a tényleges állapot jellemzi, amely a számításba vett földterületek összes ökoszisztéma szolgáltatásának felel meg. A cél, hogy ideális szintre emeljük az ökoszisztéma szolgáltatásokat, ezért a jogosultságot folyamatosan csökkenteni kell, a célállapot szintjéig. Ez a cél a fenntartható erőforrás-gazdálkodással jellemezhető területhasználat.

Az egyes tulajdonosok, vagy használók a kapott kvóták erejéig folytathatnak területhasználatot. Amennyiben nincs megfelelő mennyiségű kvótájuk az általuk folytatott tevékenységhez, úgy vagy csökkentik a területhasználat méretét, vagy intenzitását, és átállnak a lehetőségeiknek megfelelő területhasználatra. A megelőző tevékenységet csak úgy folytathatják, ha erre jogosultságot szereznek. Jogosultságot a felhasználási jogok kezelőjétől (állam) vásárolt kvótákkal szerezhetnek. Az összes kiosztható jogosultság azonban évről évre csökken, így az átállás előbb, utóbb garantált. A kezelő a bevételből a fenntartható erőforrás-gazdálkodásra való átállást támogatja. Ebben a rendszerben a fenntartható módon gazdálkodóknak nem kell, kvótákat vásárolniuk, a jogosultságok abszolút mértékének meghatározása és folyamatos csökkentése pedig biztosítja a teljes átállást. Egy ilyen rendszer annyiban különbözik egy adórendszerrel, vagy a környezetterhelési díj beszedésétől, hogy a fenntartható használat meghonosodásával okafogyottá válik, vagyis az „adó” megszűnik.

Hasonlóan a fosszilis erőforrások kvótarendszeréhez itt is célszerű csoportokat képezni a terület-használat típusainak megfelelően. Fontos, hogy minden területhasználati mód bekerüljön a rendszerbe, így a települési és infrastrukturális célú, ipari, erdőgazdálkodási, mezőgazdálkodási módok is. A különböző csoportokon belül más és más kívánalmak fogalmazhatók meg. A rendszert nagyon rugalmasan lehet kezelni, és akár több ütemben kivitelezni. A különböző ütemek közötti különbséget az elvárások szintjének növelése jelenti. Ennek értelmében a kezdetekben enyhe, egyben könnyen teljesíthető elvárásokat, majd egyre komolyabb kívánalmakat fogalmaz meg a szabályozás.

A területfelhasználás arányainak átalakítása a magasabb ökoszisztéma-szolgáltatást nyújtó terület-használati összetétel felé: növelné a hazai ökoszisztémák alkalmazkodási képességét; a fenntartható használat miatt csökkentené a környezeti terheléseket, a kibocsátásokat, az energiefelhasználást és térhasználatot egyaránt; okot szolgáltatna a technológiaváltásra. Mivel a mennyiség helyett a minőségre helyezné a hangsúlyt; növelné az élők munkájának szerepét, és lehetővé tenné a magasabb hozzáadott értékkel járó tevékenységek meghonosodását; csökkentené kiszolgáltatásunkat a külgazdasági környezetnek.

A települési célra felhasznált területek szabályozása kikényszerítené a klímabarát település-szerkezetet, és az építési szabványokat. Megváltoztatná a közlekedést, az intézményi működtetést, és az életmódot. Ebben az esetben a klímabarát települések, a cselekvés sokat szorgalmazott és valóban szükséges helyi szintje nem önkéntes mozgalom lesz, hanem a szabályozó rendszer által elősegített felelősségteljes és egyben kötelező feladat.

A szemléletformálás, környezetbarát életmódra való nevelés helye a javaslatban

Javaslatunk a szokásostól eltérően nem szorgalmazza azt, hogy az iskolai oktatásba épüljenek be az éghajlatvédelem, környezetbarát életmód ismeretei. Ennek az oka, hogy a javasolt szabályozó rendszertől azt várjuk, hogy az a mindennapi élet részévé teszi a fenntartható termelői és fogyasztói mintázatokat, a helyes szemléletet, a szükséges ismereteket. Azok a törekvések, amelyek az iskolai oktatásban szeretnék volna a fenntarthatóság szempontjait megjeleníteni, bukásra voltak ítélve, mert egy rendszeridegen környezetben kellett volna működniük. Vagyis a helyes szemlélet és viselkedés megéléséhez a társadalmi és gazdasági környezet nem nyújt lehetőséget, a tanult mintázatok és a valóság mintázatai eltérnek egymástól.

A javasolt eszközrendszer bevezetése mindenkit napi választás elé állít, már csak anyagi érdeke miatt is a helyeset, a környezetbarát terméket, a takarékosagot kell választania. Az árak, a minősítő címkék világos jelzéseket adnak a fogyasztóknak, a személyes elektronikus kvóta folyószámlák pedig figyelmeztetnek a túlköltekezésre. A fenntartható életmód ismerete és etikája ezért elemi érdeké válik, és ez követeli ki, hogy megjelenjen az oktatás minden szintjén.

Mindezek mellett érdemes olyan eszközöket teremteni, amelyek segítséget nyújtanak az átmenethez, egyben növelik átfogó ismereteinket a termelés és fogyasztás egészéről, az egyes áruk és szolgáltatások energiatartalmáról. Ennek eszközeként javasoljuk az energialábnym számítások széleskörű alkalmazását.

A karbonkalkulátorok, amelyek többnyire az energiafogyasztás alapján számolják egy-egy személy, közösség, vagy vállalkozás széndioxid kibocsátását, széles körben elterjedtek. Működtetésüket elsősorban civil szervezetek végzik, és az internet kiterjedt kapcsolati lehetőséget kínál fel a felhasználókkal.

Javaslatunk szerint egyszerűbb az energialábnym kiszámítása, mint a széndioxidra való vonatkoztatás, ráadásul a szabályozó eszköz a fosszilis energiafelhasználás csökkentését tűzi ki célul, így valójában az egyes árukba és szolgáltatásokba beépített energiatartalomra kell, hogy figyeljünk. Mivel a ténylegesen beépített energia az egész életciklus során összegződik, így, ha mindenki szolgáltatna adatokat az energiafelhasználásról, akkor nagyon pontos képet kaphatnánk az egyes áruk és szolgáltatások életciklusáról. Ez hatékony és valós teljes életciklus elemzéseket tenne lehetővé, amely megkönnyítené a döntéseket.

Ennek megvalósulásához arra van szükség, hogy egy-egy termék esetén végigkövessük az energia útját a primerenergia felhasználástól. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy minden gazdasági szereplő egy energialábnym tanúsítvánnyal együtt adja tovább az általa előállított terméket, amelyhez a vertikum következő szereplője is csatolja a tanúsítványát. A felhasználói lánc végén a teljes életút energiatartalma akkumuláltan megjelenik. Javasoljuk ezért, hogy a szabályozás a gazdaság szereplőinek tege kötelezővé az energialábnym számítást, és ennek tanúsítását és feltüntetését.

A lakosság és intézmények önkéntes alapon végezhetnek energialábnym számításokat, de ösztönzéssel érdemes előmozdítani ennek megvalósulását. Az egyéni, vagy csoportos fogyasztók egyrészt az energiafelhasználási jogosultság egyenlegén keresztül értesülhetnek közvetlen fogyasztásukról, a közvetett fogyasztásról pedig a tanúsítványokból szerezhetnek információt. Az energialábnym számítás, a környezeti teljesítmény követése kiváló eszköz a helyes tudati, viselkedési normák kialakításához.

Miközben egyre tisztábban látjuk, hogy az emberiség erőforrás pazarló, növekedésre kényszerített gazdasága nem szolgálja a társadalom, csupán néhány ember rövidtávú anyagi érdekét, és, hogy a környezet lerontásának költségeit vissza kell fizetnünk, még mindig nem láttuk be, hogy gyökeresen változtatni kell eddigi szemléletünkön és gyakorlatunkon. Az ilyen, gyökeres változtatásnak ma sem iránya, sem eszközrendszere nincs. Sőt, a ma megfogalmazott irány éppen ellentétes a szükségessel. Hazánk 2030-ig az energiahatékonyság növekedése mellett is energiafelhasználás növekedésével számol, és tovább építi, a már amúgy is kritikus külső függésünket. Legfeljebb az energiamix összetétele változik majd, és több szerep jut az atomenergiának, és az amúgy számos környezeti kérdést feszegető biomassza felhasználásnak. Nem kétséges, hogy a gazdasági válságból való kilábalás újra a növekedés elsőbbségre épül, és mint eddig is, mellőzi az emberi szellem által feltárt fejlődési lehetőségeket.

Már túl vagyunk azon, hogy figyelmeztessünk a veszélyekre, a veszélyek már itt vannak. Sürgős cselekvésre van szükség, mert fogy az idő, amely még rendelkezésünkre áll, hogy valamelyest kontrollálni tudjuk a körülöttünk folyó eseményeket.

Tartalom

Bevezetés	2
Éghajlatvédelmi törvény a fenntartható társadalomért	3
Az éghajlatváltozás, és kiváltó okainak reális értékelése	3
Elvárások egy éghajlatvédelmi törvénnyel szemben	4
A kibocsátások csökkentése elkerülhetetlen	6
Az indokolt kibocsátáscsökkentési mérték Magyarországon	7
Magyarországon az energiafelhasználás és ÜHG kibocsátás csökkentése erkölcsi kötelesség a nemzetközi igazságosság érdekében!	8
A kibocsátások korlátozása a természeti erőforrások felhasználásának korlátozásán keresztül	9
A társadalmi, gazdasági és környezeti folyamatok egységes szabályozásának szükségessége az új törvényben	12
A javasolt eszközrendszer: Természeti-erőforrás kvóta kereskedelmi rendszere	13
A javasolt szabályozó rendszer 3+1 pillérré épül.	14
1 pillér: Fosszilisenergia-kvóta	14
2. pillér: Környezetbarát áruk és szolgáltatások piaca	16
3. pillér: Visszatérülő alap	17
+ 1. pillér: Támogató szolgálat	18
A szabályozás kikényszeríti a takarékossgot, a hatékonyságot és a fosszilis erőforrások helyettesítését	18
A helyettesítés célterületei a törvényben	20
Az alkalmazkodás kérdése a törvényben	21
A szemléletformálás, környezetbarát életmódra való nevelés helye a javaslatban	25
Zárszó	26